

**СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМПЕРАТИВНОГО
РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

УДК 811.111'367.332.6

Наталія ТАТУРЕВИЧ (Житомир, Україна)

Стаття присвячена дослідженню імперативного речення з одним синтаксично незалежним компонентом в англійській мові. Імперативне речення розглядається з семантико-синтаксичної й морфологічної точок зору. Висвітлюються проблеми визначення імперативного речення до групи односкладних синтаксичних структур.

Ключові слова: *імперативне речення, монопредикативне речення, явний підмет, прихований підмет, комунікативна ситуація, мовленнєвий акт.*

The paper focuses on the analysis of the imperative sentence and its structural-semantic and morphological characteristic features in the English language. The problem of the imperative sentence composite syntactic structures' determination is highlighted.

Keywords: *imperative sentence, monopredicative sentence, overt subject, covert subject, communicative situation, speech act.*

У сучасній лінгвістиці залишається актуальним осмислення природи і суті імперативного речення. Обрання імперативного речення з одним синтаксично незалежним

компонентом як об'єкта дослідження зумовило мету цієї роботи: аналіз проблеми визначення монопредикативного речення з одним синтаксично незалежним компонентом. Предмет дослідження складають структурні особливості наказових речень в англійській мові.

Мова як засіб комунікації не тільки виконує функції передачі інформації, але й координує спільну діяльність людей, адресата і адресанта, за допомогою інтерпретації впливу дії на їх поведінку. Одним із способів такої дії є передача значення волевиявлення, основним засобом вираження якого слугують імперативні речення, за своєю семантикою тісно пов'язані з комунікативною ситуацією й учасниками мовленнєвого акту.

Проблема тлумачення імперативного речення відображена в сучасній лінгвістиці в роботах вітчизняних (В. Г. Адмоні, Ю. Д. Апресяна, Н. Д. Арутюнової, Л. С. Бархударова, А. Г. Володіна, Н. Ю. Вихованця, А. П. Загнітка, В. А. Звєгінцева, О. С. Кубрякової, В. В. Михайленко, О. І. Москальської, І. Я. Харітонової, О. Селіванової), і зарубіжних лінгвістів (Д. Болінджера, К. Л. Хамбліна, Д. А. Штелінга, Н. Brinkman, P. Eisenberg, U. Engel, J. Erben, H. Glinz, G. Helbig, J. Buscha).

Визначення імперативного речення різняться у рамках різних підходів: функціонального, семантичного, структурного, комунікативно-прагматичного і когнітивного.

Більшість зарубіжних лінгвістів, починаючи з авторів традиційної граматики О. Єсперсена, Дж. Керма, а також деякі вітчизняні дослідники О. І. Москальська, В. Г. Адмоні, В. В. Михайленко, А. П. Загнітко, І. Я. Харітонова, А. В. Бондарко визначають імперативні речення, як такі

синтаксичні утворення що виражають значення інструкції, вказівки, розпорядження одного або декількох комунікантів для реалізації вказаної дії, для здійснення якої існує величезна кількість мовних можливостей [2: 136].

Дієслово в імперативному реченні є єдиним, абсолютно незалежним синтаксичним компонентом, а власне речення є односкладним дієслівним. Наявність одного синтаксично незалежного компонента, в свою чергу, зумовлює і специфіку синтаксичної будови цього типу речення, що виражається у відсутності явно вираженого підмета. Крім того, в порівнянні з двоскладними реченнями, імперативне речення допускає вкрай обмежену внутрішню модельну парадигматику.

Особливістю імперативних речень є відсутність категорії часу. Будучи однією з форм вираження нереальної модальності, він позначає нереалізованість дії в певний момент часу – в момент вираження волевиявлення. Відсутність в імперативі часових форм не означає, що дія дієслова знаходиться або представлено поза об'єктивного часу: воно завжди пов'язане з моментом мовлення і повинно слідувати за моментом мовлення або відразу ж, або в більш віддаленому майбутньому. Часове співвідношення майбутнього часу зближається зі значенням теперішнього, виражається як вихідної формою дієслова, так і лексичними способами – включенням в структуру речення прислівників *at once, immediately, now* тощо. Однак включення цих елементів в речення не обов'язково. Тимчасове співвідношення дії з більш віддаленим майбутнім виражається, як правило, введенням в структуру імперативного речення прислівників *tomorrow, afterwards*

тощо, але ці елементи необхідні лише для передачі значення віддаленого майбутнього і в синтаксичному плані не є обов'язковими, оскільки наявність або відсутність того чи іншого прислівника часу не впливає на завершеність речення як синтаксичної конструкції. Слід зауважити, що в більшості випадків провести межу між безпосереднім і віддаленим майбутнім неможливо, оскільки семантика деяких прислівників *ever, never, always* охоплює обидва названі значення [4: 116-117].

Наразі найбільш дискутованим питанням стосовно англійського імперативного речення залишається питання наявності у його структурі явного/прихованого підмета.

Р. Квірк вважає, що відсутній підмет інтуїтивно відновлюється за допомогою форм займенника 2-ої особи однини. Доказом цього є вживання в імперативних реченнях питальних розділових кінцівок *will you?: Be quiet, will you!* та в рефлексивних формах: *Behave yourself*. І. П. Іванова, В. В. Бурлакова, Р. Квірк, Г. Г. Почепцов стверджують, що речення, в яких зберігається підмет *you*, носять застережливий характер і дуже часто виражають сильне роздратування: *You be quiet! You stay here!* [3: 69]. Р. Квірк зазначає, що безпідметові імперативні речення, звернені до 2-ої особи, найбільш поширені в сучасній англійській мові [9: 403-405].

В імперативному реченні підмет обов'язковий у двох випадках [7: 193]:

- 1) при невизначеному агенті дії: *Somebody, open the window.;*
- 2) у контексті протиставлення: *It'll be lunch time soon. Will you call your sister? You do it.*

Наявність власної назви в імперативному реченні, зазвичай, дозволяють інтерпретувати його як звернення, а наявність займенника *you*, якщо він виражений експліцитно, – як особливу вокативну форму [11: 71-72].

Іноді обидві названі форми – займенник *you* та власна назва, що вживається як звернення, утворюють складну єдність, яка відокремлюється від імперативного речення і функціонує в якості самостійного вокативного речення: *Okay, you four guys. Toss your arms over the side (Fleming). Here, you! Come off that wet blanket stuff (Brand). Leave it! Smiler, you nasty squirming imbecile (Wesker).*

Звертання та займенник *you* є факультативними елементами і можуть посідати будь-яку позицію в структурі речення: початкову, кінцеву, серединну наприклад: *Okay, Leonard; you go along with Ginge and Jumbo there (Rudkin). Oh, go to hell – you (Wesker). Sh! Judd, don't make a sound. He's asleep (Brand). Do me a favour, Tinkle (Deighton).*

Домінують звертання, які займають кінцеву позицію. Зазначимо, що власні імена й вислів, на зразок: *My dear* вживаються у функції звертання, а неозначено-особові та заперечні займенники *somebody, anybody, nobody* є, як правило, підметом [10: 185]. Звертання може бути виражене власним ім'ям, іменником, який позначає професію й родинні стосунки: *Sit in Mat, and let us see what you can do (Cronin). Wheest, son, - she murmured, you must calm yourself' (Cronin).*

У сучасній англійській мові спонування, що спрямоване на 1-шу особу, виражається описовим шляхом – за допомогою синтаксичного поєднання «*let* + пряме (O₁) доповнення + інфінітив», разом з тим поєднання з *let* широко

використовується і для вираження спонукання 2-ї особи – у випадках, коли дієслово *to let* зберігає власне лексичне значення 'дозволяти, пускати' тощо, наприклад: *Then never let me hear of you going sick (Wesker)* [5: 354]. В умовах паралельного вживання *let* у функції допоміжного і повнозначного дієслова нерідко відбувається поєднання значення спонукання з власним лексичним значенням дієслова *to let*, в результаті чого з'являються так звані перехідні випадки, коли важко визначити спрямованість висловлення, а отже, і значення дієслова *to let*. Так, наприклад, в реченні *Let me have a look at it* дієслово *let*, з одного боку, може мати значення невтручання 'дайте чи не заважайте', а з іншого – позначати ввічливість прохання.

Особливо гостро постає проблема категорії способу при розгляді імперативних речень в англійській мові. Наразі деякі лінгвісти ставлять під сумнів правомірність виокремлення особливого наказового способу поряд з іншими способами. З приводу цього наводяться такі аргументи:

- категорія способу утворюється в результаті протиставленні всіх форм дійсного способу всім формам умовного способу, бо тільки за допомогою цих форм, які є модально-часовими формами, можна виразити віднесеність змісту речення до дійсності.

- слід розрізняти дійсний і умовний способи від наказового способу. Форми імператива чітко вказують на спонукання до дії. Таким чином, імператив розглядається як категорія, обумовлена синтаксичним функціонуванням цієї форми, її зв'язком з певним типом речення [6: 13-14; 8: 57-58].

Спонукальне значення імперативу означає, що дія дієслова мислиться мовцем не як реально існуюча, а як можлива і необхідна. У цьому плані імператив й умовний спосіб функціонують як дві різні форми вираження нереальної модальності. З іншого боку імператив позначає реальність дії, оскільки мовець розраховує на те, що цю дію буде неодмінно реалізовано. Як форми нереальної модальності імператив і умовний спосіб перетинаються при передачі деяких модальних відтінків, що виникає можливість вживання однієї з цих форм. Позначаючи нереалізованість і нереальність дії, імператив і умовний спосіб чітко протиставлені індикативу. Так, імператив, що позначає спонукування до дії, протиставлений індикативу і умовному способу, які в своєму основному вживанні не мають цього значення. У свою чергу умовний спосіб, якому на відміну від інших властиве значення передбаченого, протиставлений імперативу й індикативу. Тому важко погодитися з тими вченими, які абсолютизують якусь одну з названих нами ліній протиставлення і при цьому недооцінюють значення інших [5: 344].

Таким чином, імперативне речення – це самостійне речення, оскільки має двоскладну конструкцію з присудком та підметом *you*, який є опущений. Наявність цього прихованого підмета часто супроводжувалося використанням додаткових елементів у реченні, які давали змогу розкрити природу та визначити лексично невиражений підмет. Незважаючи на відсутність категорії часу в імперативних реченнях, часове співвідношення дії виражається, як правило, введенням в структуру імперативного речення прислівників *ever*, *never*, *always*,

tomorrow, afterwards, at once, immediately, now тощо. Форми наказового способу чітко вказують на спонування до дії й відрізняються від форм дійсного і умовного способів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бархударов Л. С., Штелинг Д. А. Грамматика английского языка /Л. С. Бархударов, Д. А. Штелинг. – М., 1965. – 428 с.
2. Гулыга Е. В., Натанзон М. Д. Синтаксис современного немецкого языка /Е. В. Гулыга, М. Д. Натанзон . – М.-Л.: Просвещение [Ленинградское отделение], 1966. – 223 с.
3. Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика английского языка /И. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов – М.: Наука, 1981. – 285 с.
4. Иофик Л. Л. Структурный синтаксис английского языка /Л. Л. Иофик – Издво ЛГУ, 1972. – 176 с.
5. Смирницкий А. И. Морфология англ. языка /А. И. Смирницкий. – М., 1959. – 440 с.
6. Халемский И. З. Категория склонения как морфологическое средство выражение модальности в современном английском языке. Автореф. канд. дисс. /И. З. Халемский. – Л., 1965. – 20 с.
7. Храковский В. С., Володин А. П. Семантика и типология императива: Русский императив / В. С. Храковский, А. П. Володин – Л.: Наука, Ленингр. отд., 1986. – 213 с.
8. Штелинг Д. А. О неоднородности грамматических категорий /Д. А. Штелинг. – «Вопросы языкознания», 1959, №1 – 119 с.

9. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Grammar of Contemporary English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik – London: Longman, 1974. – 1777 p.
10. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A University Grammar of English. / Под ред. И.П. Верховской. – М.: Высш. шк., 1982. – 391 с.
11. Thorne. J. P. Imperative Sentences. Journal of Linguistics / J. P. Thorne – Cambridge, Vol. 2, A-1, 1966. – P. 72-73.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Татуревич Наталія – аспірантка кафедри англійської філології та перекладу Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: історія англійської мови, генеративна граматики.